

NUMISMATISKA MEDDELANDEN XXXI

UTGIVNA AV
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN
MED ANLEDNING AV 100-ÅRSJUBILEET 1873–1973

STOCKHOLM 1973

COMMUNICATIONS NUMISMATIQUES XXXI,
PUBLIÉES PAR LA SOCIÉTÉ SUÉDOISE DE NUMISMATIQUE

ETT KLIPPINGFYND FRÅN VÄSTERÅS

Av *Bengt Hemmingsson*

I.

År 1911 påträffades vid Gåsmyretull i Västerås en myntskatt, bestående av danska och svenska klippingar, präglade under Christian II och Gustav Vasa. Skatten — vilken anträffats vid en grundgrävning — inkom i flera omgångar till Kungl. Myntkabinettet, då den spritts på olika händer. Hur många av mynten som förblev i privata hittares ägo är omöjligt att avgöra. 1224 mynt inkom dock, vilka inlöstes vid fyra tillfällen för sammanlagt 268 kr.¹

Förutom denna skatt finnes endast ett fåtal slutna fynd av dessa mynt.² För övrigt föreligger de i många lösfynd, kyrkofynd etc. från Sverige, Norge och Danmark.³

Präglingen av dessa klippingar tog sin början år 1518 i Malmö, under ledning av den nyanställda myntmästaren Jörgen Kock.⁴ Under de följande åren präglades de i för tiden enorma mängder, då kriget mot Sverige drog stora summor. Mynten hade ett nominellt värde av en skilling, men var redan vid sin tillkomst låghaltiga och försämrades successivt för att slutligen likna rena kopparmynt. I enlighet med Greshams lag trängde det dåliga myntet ut det bättre och länderna översvämmades av klippingar, vilket orsakade en kraftig inflation.

Även Christian II:s antagonist Gustav Vasa tillgrep klippingmyntning för att finansiera sin krigsföring. Sedan upproret börjat i Dalarna på våren 1521, igångsatte Gustav ett myntverk i Hedemora.⁵ Vid detta, liksom i det något senare upprättade mynthuset i Söderköping, präglades klippingar, vilka utgavs till samma kurs som de danska, dvs. 18 penningar. Kursen motsvarade värdet vid denna tidpunkt för en s. k. gammal örtug (slagen före 1478).⁶ Gustav Vasas klippingtillverkning synes ha upphört först under år 1523.⁷

Dessa Gustavs första präglingar hör väl till de mera kända i den svenska myntserien, och de har blivit föremål för flera forskares studier under årens lopp. Förutom att de skymtar i notiser i Peder Svarts krönika, omnämns de t. ex. redan hos Olaus Magnus.⁸ Trots att Gustavs klippingar tydligen präglades i ganska stora mängder, är de dock inte, som ju brukar vara fallet med ett dylikt inflationsmynt, kända i särskilt många exemplar. Detta har emellertid forskningen ej närmare reflekterat över; det har väl antagits att de flesta exemplaren indragits och nedsmälts. En fantasifull förklaring ges av Olaus Magnus: ”I följd härav lät

Pl. 1. Foto: Nils Lagergren, ATA. Skala 2:1.

landskapens styresmän eller äldste hopsamla detta mynt och med tillhjälp av skickliga konstnärer därav gjuta kyrkklockor, Gudi till behag.” Den förste som kom lösningen på spåren var Nils Ludvig Rasmusson, som antog att Gustav Vasa slagit sina klippingar till största delen under det danska vapnet.⁹ Att Gustav Vasa ej var främmande för dylika åtgärder visar parallellfallet 1535-36, då han återigen lät tillverka mynt med dansk prägel. Skälet var då att de tyska legoknektarna fordrade sin sold i danskt mynt.¹⁰

År 1521 var situationen en annan. Präglingen av den starkt underhålliga och övervärderade klippingen var nödvändig för att klara de ekonomiska bekymmer som kriget förde med sig. Samtidigt var motviljan mot det dåliga myntet djupt rotad hos både legoknektar och allmoge. Det var en naturlig utväg att gripa möjligheten att efterpräglade det danska myntet för att på så sätt lägga huvudbördan av ansvaret på Christian II.

Att en sådan efterprägling verkligen ägt rum, säges klart i deduktionen ”Om clippingen” i Hans Brasks kopiebok.¹¹ Däri heter det bl. a. att ”Thenna epterskriffne saker trengia ther till at clippingen bliffuer affsatter før ty han aer slagen vnder danska vapnet, ther epter som k: cristiern hanom begynt hafde, och vill ey vel høwa sig at suenst mynt haffuer danmarcx vapn”.

I de danska källorna berörs även efterpräglingar. I myntordningar från början av år 1524 rörande ommyntning av klippingarna, nämns bl. a. ”fallske klippinge, szom icke ere mynttet vdi Dannemarck”. Dessa skulle ej förmyntas, utan smältas och köpas efter metallvärdet.¹² Redan tidigare, i september 1523, hade danske kungen förbjudit sina undersåtar att mottaga klippingar av utlänningar.¹³ Förutom att man avsåg att stävja utflödet av varor, uppköpta för klippingar, ville man väl förhindra att förfalskningar infördes. Gustav Vasa var dock säkerligen icke den ende att dra fördel av detta mynt. En antydning om detta får vi i det tidigare nämnda betänkandet ”Om clippingen”; däri talas det om ”thet falska vtlandes her in sendes oc til ewentyrs her in riikes lønlige myntes”.¹⁴ I Tyskland har vi ett parallellfall endast ett decennium tidigare, då danska hvider imiterades.¹⁵ Det är troligt att klippingen nu utgjorde en lockande chans till profit, även för andra än Gustav Vasa.

II.

Av de 1224 mynten i Västeråsfyndet har endast 8 st. (0,65 %) den svenska fransidesbilden; dalpilar, tre kronor och bokstaven G. (Typ B-C nedan). Tre av dessa påträffades först vid en genomgång för ett tiotal år sedan. Tre andra åter blev under 1920-talet utlagda i KMK:s systematiska samling, tyvärr utan att proveniensens antecknades, varför det idag är omöjligt att identifiera dessa.

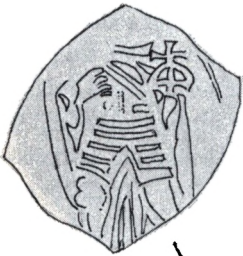
A 6

A 7

A 8

A 9

A 10

A 11

Pl. 2. Foto: Nils Lagergren, ATA. Skala 2:1.

Den stora posten i fyndet utgöres således av mynten med det danska vapnet (Typ A nedan). Vid undersökningen av de 1216 dylika avsågs att skilja dem så långt det gick i stilhänseende. Detta var naturligt nog förknippat med vissa svårigheter. H. H. Schous indelning¹⁶ av materialet, baserad på förekomsten av vissa detaljer på frånsidans lejon, visade sig icke föra till önskat resultat. Uppenbart var att ett nytt system måste utarbetas. Klippingarnas ovanliga utförande — präglade med stampar, vilkas storlek ej avpassats efter myntämnenas format — krävde ett studium inriktat på delar av myntbilden, vilka var synliga på ett så stort antal mynt som möjligt. En detalj som visade sig uppfylla detta krav var kungabildens högra hand; ett parti vars lämplighet som indelningsgrund ytterligare bekräftades genom de stora variationer det företedde. Den högra handen lät sig identifieras på drygt 72 % av klippingarna. De mynt som ej säkert kunnat variantbestämmas är alltför hårt slitna, snedpräglade, anfrätta eller skadade.

Med utgångspunkt från nämnda skiljaktigheter har A-typen indelats i 12 varianter, medan B-typen fördelats på 2 dylika. Övriga variationer, såsom lejonens svansar med eller utan knoppar o. dyl., har dock ej blivit föremål för någon närmare granskning här. Det skall också påpekas att den ordning, i vilken varianterna A 1—7 uppställts, ej gör anspråk på att ange någon kronologisk följd; frågan om en bestämning av denna kan bli aktuell först när den geografiska fördelningen framstår klarare.

Mynten företer också klart märkbara skillnader ifråga om silverinnehållet; somliga har karaktären av ett silvermynt, om än underhaltigt, medan andra ger intryck av att vara rena kopparmynt. De exceptionellt låghaltiga exemplaren överväger något i fyndet, med en andel kring 55 %. De varianter, vilka uppenbarligen håller en bättre halt än de övriga, är A 1—A 4. Med dessa haltskillnader synes även vissa viktdifferenser höra samman. Vid en jämförelse mellan de fyra talrikaste varianterna i fyndet — å ena sidan A 1 och A 4 (1,88—1,87 g), å andra sidan A 6 och A 11 (2,00—1,98 g) — finner vi att klippingarna med det lägre silverinnehållet har en något högre medelvikt.

III.

Vid en utsällning av efterpräglingar ur Västeråsfyndets material finner vi goda jämförelseobjekt i varianterna B 1—B 2 av klippingarna med den svenska frånsidesbilden. Tar vi för oss A 8 och B 1 samt jämför dessa finner vi stora likheter. Främst utformningen av manteln, högra handen och armen bekräftar den nära samhörigheten. Sämsta förhållande råder mellan A 10 och B 2. Här finner vi ytterligare en karakte-

A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7
						
A8	A9	A10	A11	A12	B1	B2
						

Höger hand (2:1)

ristisk detalj, nämligen harneskets ornament under den högra handen. Det föreligger dessutom en stämpelkoppling mellan två mynt med respektive danskt och svenskt vapen. (A 10 & B 2).

I och med att A 10 säkert kunnat hänföras till efterpräglingarna, kan ytterligare två varianter, A 9 och A 11, sammanlänkas med denna kategori. I stilhänseende bildar A 9 t. o. m. A 11 nämligen en inbördes mycket närbesläktad grupp. Mantel, höft- och knäskydd samt riksgloben har således en likartad utformning; måhända har dessa detaljer delvis utförts med samma punsar. De kan även bindas samman vad beträffar frånsidorna. Sålunda förekommer här två olika varianter av lejonet i frånsidans sköld. De bredare lejonet förekommer på A 9 och A 10, medan de smalare uppenbarar sig på ett exemplar av A 10; vidare förekommer dylika på samtliga exemplar av A 11. Då ett par exemplar av A 9 håller en högre silverhalt, medan samtliga övriga har ett mycket lågt silverinnehåll, synes även den uppställda följden vara kronologiskt riktig.

Ursprungsorten för de övriga präglingarna är emellertid i vissa fall ej fullt klarlagd. Det ligger dock nära till hands att förknippa A 5—A 7 med "thet andet slag klippinge" i de danska myntordningarna från början av år 1524, gällande ommyntning av klippingarna.¹⁷ Detta slag hade ett "slett dubilld kors", vilket också återfinnes på de nämnda varianterna; samtliga övriga utom A 12 har ett kors med liljeliknande ändar. Den sistnämnda skiljer sig dock markant från de övriga varianterna, främst genom den egenheten att kungabilden synes sakna huvud. Vad frånsidan beträffar avviker den även här med sina mer naturalistiskt tecknade lejon, i stället för det annars gängse, mer stiliserade utförandet. Dessa avvikanden gör att en associering med någon efterprägling vid sidan av Gustav Vasas tillverkning ligger nära till hands.

Vid ett utskiljande av efterpräglingar finnes dock, förutom de ovan nämnda stiljämförelserna mynten emellan, en ytterligare möjlighet att komma sådana på spåren; nämligen den geografiska fyndfördelningen av

varianterna. Dock föreligger, som tidigare påpekats, endast ett fåtal skatfynd och ett flertal lösfynd etc., förutom Västeråsfyndet. Vid ett studium av de svenska fynden måste också betänkas att stora mängder Malmöklippingar strömmade in i landet i samband med Christians krigståg, samt att detta tydligen även var fallet sedan klippingen avslysts i Lübeck och nedsatts i Danmark.¹⁸ Vilken spridning stockholmspräglingarna (se nedan) fick, liksom i vilken utsträckning Gustavs efterpräglingar spreds söderut,¹⁹ är dessutom osäkert. Vad som saknas är vidare en närmare överblick över fyndmaterialet från det dåvarande Danmark; vi får dock hoppas att det blir föremål för en noggrann inventering i framtiden.

IV.

Slutligen, när är då skatten nedlagd? I och med förekomsten av typ C, vilken säkert härrör från Gustav Vasas riksföreståndaretid, kan vi sätta en tidsgräns bakåt, nämligen augusti 1521. Att skatten skulle ha blivit nedlagd efter det att klippingarna ogiltigförklarats i april 1524²⁰ förefaller också mindre sannolikt.

Om vi närmare skall försöka förknippa skattens nedläggelse med krigshändelserna i Västerås närhet, finner vi att slottet i staden belägrades av Gustav Vasas styrkor vid tiden för riksföreståndareutnämningen. Vid mitten av augusti företogs dock en undsättningsexpedition från Stockholm. Denna genomfördes med framgång; efter sammanstötningen fortsatte emellertid upprorsarmén sin belägring. Slottet intogs slutligen av Gustav Vasas styrkor den 30 januari 1522.²¹ Att skatten blivit nedlagd under denna tidsperiod, dvs. augusti—januari, är ej osannolikt.

V. Västeråsfyndets mynt

A. *Atsidan*: Kungabild i helfigur, iförd rustning och mantel; högra handen håller spiran stödd mot axeln, den vänstra bär riksgloben.

Frånsidan: Tre lejon gående åt vänster i krönt sköld, vilken är lagd på ett dubbellinjigt kors (på var. A 1—4 samt A 8—11 med en liljeliknande avslutning).

Inskrift — på åts. CHRISTIERN DE GR REX DACIE; fråns. MONETA NOVA MALMOE — finnes endast på A 1, samt på åtminstone ett ex. av A 2.

A 12

B 1

A 8

A 10
*De
två
t. h.*

B 2

C 1

Pl. 3. Foto: Nils Lagergren, ATA. Skala 2:1.

(Variant)	(Antal; fullständiga + skadade ex.)	(Medelvikt i g)	(Procentuell andel av på var. fördela- de exemplar)
a) Danska och ovisa präglingar			
A 1.	214+4	1,88	24,66
A 2.	14	1,54	1,58
A 3.	18	1,82	2,04
A 4.	108+2	1,87	12,44
A 5.	12	2,10	1,36
A 6.	94	2,00	10,63
A 7.	44+1	1,82	5,09
b) Efterpräglingar för Gustav Vasa			
A 8.	27+1	1,91	3,17
A 9.	6+1	1,89	0,79
A 10.	22+1	2,04	2,60
A 11.	293+4	1,98	33,60
c) Annan efterprägling (?)			
A 12.	13+2	1,90	1,70
B. <i>Atsidan:</i> Som A.			
<i>Frånsidan:</i> Sköld, vari två korslagda pilar; i övre pilvinkeln bokstaven G och i var och en av de övriga en krona. Skölden lagd på kors. (App. ²² typ 2)			
B 1. ²³	3	1,86	0,34
B 2. ²⁴	1	1,71	0,11
C. <i>Atsidan:</i> Mustaschpydd, barhuvad mansfigur (riksföreståndaren?) iförd rustning; i högra handen ett svärd, den vänstra är stödd mot höften.			
<i>Frånsidan:</i> Sköld, vari två korslagda pilar; i nedre pilvinkeln bokstaven G och i var och en av de övriga en krona.			
Inskrift fråns. GOSTAVI ERISON G (App. typ 1a) ²⁵			
C 1. ²⁶	1	2,09	0,11
Summa	870+14	1,89	100,00

Ej närmare bestämbara exemplar

Varianter	Antal	Procentuell andel av fyndet
A 1—A 4	175	14,30
A 5—A 7	81	6,62
A 5—A 11	79	6,45
B—C	3	0,25
Summa	340	27,79

NOTER

¹ Statens Historiska Museum, inv. 14468, 14496, 14521, 14598.

² H. Holst: Danske mynter fra 12. til 17. århundre, funnet i Norge (NNA 1944) s. 161; B. Thordeman: Sveriges medeltidsmynt (Nordisk Kultur XXIX, 1936) s. 75 nr. 117.

³ Se N. L. Rasmusson: Art. "Klipping" (Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid) sp. 496 och där anförd litt.; Holst a. a. s. 160ff.

⁴ För dessa utmyntningar, se bl. a. G. Galster: Christiern II:s danske Mønter (Norsk Numismatisk Forenings småskrifter No. 3, Oslo 1928); dens.: Jørgen Kock som møntmester (Malmö Fornminnesförenings Årsskrift 1956; omtryckt i Coins and History, 1959); Rasmusson a. a.; J. Wilcke: Renaessancens Mønt- og Pengeforhold 1481—1588 (Kbhvn 1950) s. 161ff.

⁵ Peder Swart: Konung Gustaf I:s krönika, utg. av N. Edén (Sthlm 1912) s. 21f.

⁶ Se bl. a. H. Forssell: Anteckningar om mynt, vigt, mått och varupris i Sverige etc. (Sthlm 1872) s. 26ff.; H. Hildebrand: Sveriges medeltid (Sthlm 1879—1903) s. 868ff.; E. Nathorst-Böös: Gustaf Wasas frihetskipping (NNUM 1946 s. 17ff.); Rasmusson a. a. sp. 498f.; A. W. Stiernstedt: Om Myntorter, Myntmästare och Myntordningar etc. (NM I) s. 49f., 37f.; A. Johansson: Penningväsendet under Gustav Vasas regering (Historisk Tidskrift 1926) s. 230ff.

⁷ Rasmusson a. a. sp. 499f. Jfr Konung Gustaf den förstes registratur I (Sthlm 1861) s. 60, 135, 171.

⁸ Olaus Magnus: Historia de gentibus septentrionalibus (Rom 1555) 6:e boken, kap. 14; se även J. Granlund: Olaus Magnus som numismatiker (NNA 1949) s. 54.

⁹ Rasmusson a. a. sp. 501; referat efter dens. hos Nathorst-Böös a. a. s. 24. Jag är ett varmt tack skyldig dr Rasmusson för flera värdefulla påpekanden och synpunkter.

¹⁰ T. G. Appelgren: Om märken, hänsyftande på ämbets- och tjänstemän vid svenska myntverk (NM XXI) s. 50ff.; dens.: Gustav Vasas mynt (Sthlm 1933) s. 48f.

¹¹ Rasmusson a. a. sp. 501; publicerat i sin helhet av J. Liedgren: Texterna om myntning i Hans Brasks kopiebok A 6 (NNA 1969) s. 78ff. Deduktionen "Om clippingen" är antagligen författad vid årsskiftet 1523—24.

¹² Wilcke a. a. s. 182.

¹³ Wilcke a. a. s. 178.

¹⁴ Liedgren a. a. s. 79.

¹⁵ A. Ernst: Norske hvide fra kong Hans (NNA 1940) s. 80ff. Se även N. L. Rasmusson: Art. "Efterprägling" (KL) sp. 520; I Lübecks stadsarkiv finnes också två stampar, vilka använts vid efterprägling av Christian I:s hvider (NNUM 1965 s. 30).

¹⁶ H. H. Schou: Beskrivelse af Danske og Norske Mønter etc. (Kbhvn 1926) s. 25.

¹⁷ Wilcke a. a. s. 181.

¹⁸ Jfr. L. Sjödin: Kalmarunionens slutskede. Gustav Vasas befrielsekrig (Upps. 1943—47) s. 428f.; Nathorst-Böös a. a. s. 28.

¹⁹ Utbetalningar i klippingar hade, förutom till avlönande av knektarna, även skett vid ersättning för förnödenheter från Lübeck. Se bl. a. G. Carlsson: Wulf Gyler i svensk tjänst (Historisk Tidskrift 1923) s. 58; köpmän från bl. a. de nordtyska städerna köpte tydligen också upp varor i Danmark mot betalning i klippingar. Jfr Wilcke a. a. s. 177ff.

²⁰ N. L. Rasmusson: Art. "Klipping" (KL) sp. 502.

²¹ Sjödin a. a. s. 318f.

²² Appelgren a. a. (1933) s. 59f.

²³ De avbildade exemplaren i KMK, okänd fyndort.

²⁴ Av de avbildade exemplaren härstammar ett ur fynd från Tuns g:a k:a, Tuns sn.,

Västergötland (Inv. 25036, jfr. N. L. Rasmusson: Kungl. Myntkabinettet år 1954 (NNA 1955) s. 176), det andra (stämpelkopplat med A 10) ur Västeråsfyndet.

²⁵ För dateringen av denna typ, se N. L. Rasmusson: Kungl. Myntkabinettet år 1938 (NNA 1939) s. 201f.

²⁶ De avbildade exemplaren i KMK, okänd fyndort.

Exkurs:

Christian II:s klippingmyntning i Stockholm

Sedan Stockholm i september 1520 fallit i danskarnas händer, gjordes av allt att döma ganska snart förberedelser för att även här igångsätta en myntning. Troligen för att organisera denna befann sig nämligen myntmästaren i Malmö, Jörgen Kock, i den svenska huvudstaden i november 1520. Den 20 denna månad mottog han på Stockholms slott "Quittanciam" för de gångna två årens utmyntningar.¹ Vidare nämns han i Stockholms tänkebok den 17 december, då "fogten jonker Henrik" (Slagheck) tog "stark borgan aff mester Örian myntmestere".² En tid därefter synes Jörgen ha återvänt till Danmark, för att sedan återkomma till Stockholm innan långfredagen 1521. 16 april skriver nämligen borgmästare och råd att man mottagit skrivelser och brev som myntmästaren fört med sig från Malmö.³

Under tiden hade emellertid Gustav Vasas uppror tagit fart, och på kort tid noterat flera framgångar. De oroande rapporter som nådde kung Christian, föranledde denne att ge order om vidtagandet av vissa beredskapsåtgärder inför ett försvar av Stockholm. Som ett led i dessa uppmanades myntmästaren att omedelbart mynta av tillgängligt silver. Vid behov skulle även silver och penningar som Jens Mattsson fört med sig från Tavastehus i Finland förmyntas. Dessa medel skulle användas till krigsfolkets mickelsmässolön. Därefter skulle myntmästaren och hans svenner inställa sig i Danmark.⁴

Som en följd av dessa order levererades till Jörgen Kock 12700 mark stockholmsvikt i olika myntsorter och 69 kölnska mark i finsilver.⁵ Vidare mottog han den 22 juni på Stockholms slott silver, vilket konfiskerats från Kristina Gyllenstierna och avrättade stockholmsborgare, samt konungens bordsservis. Den sammanlagda silvermängden uppgick till 224 mark 9 lod kölnsk vikt.⁶ Förberedelserna för stadens försvar kom emellertid i allra sista minuten, ty redan vid midsommartiden nådde upprorsstyrkorna denna.

Även under belägringen försiggick utmyntningen. Sålunda levererades den 14 oktober 1521 sammanlagt 2902 mark stockholmsvikt i penningar

till Didrik Harstenhorst, vilken kallas "myntare i Stockholm".⁷ Didrik fungerade vid denna tidpunkt antagligen såsom myntmästare i Jörgen Kocks frånvaro. Mäster Jörgen hade förmodligen, i enlighet med de kungliga direktiven, återvänt till Danmark efter den verkställda myntningen av de förutnämnda silverpartierna.⁸ Att det hela tiden var fråga om klippingprägling, råder knappast något tvivel om. De danska utbetalningarna skulle enligt order ske i klippingar,⁹ och de blev snart ett dominerande myntslag i staden.¹⁰ Utgivandet av detta underhålliga mynt till sin alltför höga kurs, 18 penningar, synes naturligt nog dock ej ha försiggått utan svårigheter. Klagomål och vägran att mottaga myntet var säkert orsaken till att man redan 23 september 1520 proklamerade att klippingen skulle "anames oc vtgeffes jnbordes for fult". Det fastslogs att denna kurs skulle gälla tills dess att konungen anlände till staden. "Huad sidhen aer gorendes om tet minthet, star til Hans Nade och rigsins raad".¹¹

Efter den 14 oktober 1521 finner vi inga belägg för ytterligare utmyntningar under belägringen av Stockholm. I ett brev från Henrik Slagheck till kung Christian, skrivet i april 1522, påpekas visserligen i samband med omnämmandet av vissa utgifter till stadens försvar, att "alle dass gelt E. K. M:t hir her geschickt, mit dem Jhenigenn hir gemüntzt ist worden Alsampt zu E. M:t notz vnnd beste vss geben".¹² De penningar, vilka Henrik anger såsom "härstädes myntade" skulle emellertid kunna hänföra sig till de tidigare nämnda utmyntningarna.

Vid mitten av maj månad år 1522 gjordes stora utbetalningar i Stockholm till Sören Norby inför dennes krigståg till Finland. Genom Henrik Gjõe mottog då Sören inte mindre än 46000 mark, allt i klippingar. Penningarna var förpackade i säckar, vilka enligt en kvittens förseglats med "Jurgen Kockis myntemesters jndsegel oc vpschrift".¹³ Möjligheten att dessa mynt, som uppenbarligen kom direkt från präglingen, slagits i Stockholm finnes ju; den är dock mindre trolig. Enligt C. F. Allen¹⁴ skall Henrik under samma månad ha fört med sig icke mindre än 122500 mark från Danmark. Dessa penningar var avsedda till lön åt krigsfolket. Däri inkluderade sannolikt även Sörens klippingpost. Även vid senare tillfällen skedde utbetalningar över Stockholm till Sören.¹⁵

När Stockholm slutligen stod inför sin besegrare år 1523, är det således osäkert hur länge den danska myntningen pågått i staden. Större delen av penningförsörjningen synes ha klarats med leveranser från Danmark, samt genom lån från tyska och danska köpmän.¹⁶ Under alla omständigheter står det klart, att stockholmsmyntets produktion aldrig nådde samma dimensioner som tillverkningen i Malmö under de stormiga åren kring 1520.¹⁷

NOTER

- ¹ P. F. Suhm: Nye Samlinger til den Danske Historie II 3—4 (Kbhvn 1793) s. 179.
- ² J. A. Almquist: Stockholms stads tänkeböcker (STb) 1514—20, Jämte utdrag etc., samt stadens kopiebok 1520—22 (Sthlm 1933) s. 295.
- ³ STb 1514—20 s. 332.
- ⁴ H. Behrmann: Kong Christian den Andens Historie II (Kbhvn 1815) s. 177; N. L. Rasmusson: Art. "Klipping" (KL) sp. 498. Enl. C. F. Allen (De tre nordiske Rigers Historie 1497—1536 3:2, Kbhvn 1867 s. 181) nådde dessa order Stockholm "kort før Midten af Juni 1521".
- ⁵ "Thette effterscriffne sölfv oc peninge er leuereret Jurgen Myntemester poa mynthen i Stockholm aff the swmme Jens Matson förde fro Tauastehus
Fföirst lxix [69] wegen marcher i loth sulfuer Colnis wicht
Item vj^m iije [7300] marcher holmis suensche fericken
Item annen tijt v^m iijje [5400] marcher holmis vti danske
huide ny örtuger oc köffuenhaffns schillinger"
Datum för leveranserna är ej angivna. Se E. Grönblad: Nya källor till Finlands Medeltidshistoria (Köpenh. 1857) s. 709; R. Hausen: Finlands Medeltidsurkunder VIII (Helsingf. 1935) s. 64f.; Galster a. a. (1956 & 1959) beräknar detta till ca. 16 kg i silver och ca 2675 kg i mynt. Liksom en del värdesaker som förts från Tavastehus, hade det förmodligen tillhört den under Stockholms blodbad avrättade Åke Göransson (Tott).
- ⁶ N. J. Ekdahl: Christiern II:s Arkiv I (Sthlm 1835) s. 161f.; Galster a. a. (1956 & 1959) beräknar mängden silver till ung. 53 kg.
- ⁷ "Item sancti Calixtj dagh leuereret Diderich Harstenhorst, mynter i Stocholm, two tusen sex hundret trettij oc vi marcher gamell örtuger holmis tall, oc ij hundret sextij sex marcher holmis vti firicken".
Grönblad a. a. s. 709; Hausen a. a. s. 64f. Även detta silver tillhörde den ovannämnda sändningen från Tavastehus.
- ⁸ Jörgen nämns år 1522 såsom medlem i Helgalekamensgillet ehuru han säkerligen tidigare lämnat staden. Se I. Collijn: Handlingar rörande Helga lekamens gille, del 2—3 (Sthlm 1921) s. 31 (Item Örien Kok voor nadege herre kongens mynthemestare . . ." Detta är antecknat bland de första namnen under år 1522).
- ⁹ Jfr. Ekdahl a. a. I s. 212.
- ¹⁰ Rasmusson a. a. sp. 498; J. A. Almquist: Stockholms stads skottebok 1516—25 etc. (Sthlm 1935) s. 212ff; I. Collijn a. a. s. 57ff.; Även Gustav Vasas klippingar nådde tydligen staden. Vid livsstraff förbjöds emellertid "mit den selbigenn zu handelenn zu gebenn ader zu nemen". Se Ekdahl a. a. I s. 214.
- ¹¹ STb 1514—20 s. 281.
- ¹² Ekdahl a. a. I s. 221.
- ¹³ Grönblad a. a. s. 725ff.; Hausen a. a. s. 83 f. Att det rörde sig om klippingar framgår av Sörens kvittens ("sex og fyretige twsyndt marck pendinge danske vti klipinge . .")
- ¹⁴ Allen a. a. s. 281.
- ¹⁵ Jfr. Grönblad a. a. s. 730f.; Hausen a. a. s. 90f.
- ¹⁶ D. Schäfer & F. Techen: Hanserecesse (HR) 1477—1530:8 (Leipzig 1910) s. 141f. Bland långivarna märks även Jörgen Kock, med en summa på 3000 mark.
- ¹⁷ I ett brev till Reval klagar Gustav Vasa över att staden låtit bl. a. en myntmästare komma till det belägrade Stockholm. (Revals svar dat. 18 okt. 1522.) Vem som avses och när denne ankommit är dock osäkert. Se HR 1477—1530:8 s. 207.

SUMMARY

A Hoard from Västerås, containing Klippings

In 1911 a hoard, probably buried c. 1521—22, was found in Västerås. It contained klippings of Christian II of Denmark and of the Swedish revolutionary leader, Gustav Vasa. Altogether 1224 coins were sent to the Royal Coin Cabinet in Stockholm.

The minting of these base coins began in Denmark in 1518. In 1521 Gustav Vasa also started to produce such coins at the Hedemora mint, later on also at the mint of Söderköping. However, as Nils Ludvig Rasmusson has pointed out, the majority of Gustav Vasa's klippings were struck with "Danish" dies, for political reasons. This has been confirmed by the written sources, and the purpose of the present investigation was to identify some of these imitations.

It was necessary to distinguish the different styles, appearing on the coins of the Danish type (A). This material (1216 coins), together with the Swedish B-type (4 coins) has therefore been divided into 12 and 2 varieties respectively, according to the differences in the right hand of the obverse figure.

By comparison of styles and a die-link, it has been possible to distinguish 4 varieties (A 8—A 11) as Swedish imitations. A 12 is suggested to be an imitation of unknown origin, owing to its very diverging style.

A survey of the coins in the hoard and their distribution of varieties is given under V. The three columns give information about number of coins, average weight and percental share respectively. There is also an account of the 340 undeterminable coins.

Finally, the Danish minting of klippings in Stockholm during the reign of Christian II is dealt with. Organizer of this minting was the well-known mintmaster of Malmö, Jörgen Kock. However, the production in Stockholm was probably small, compared with the quantities produced by the Malmö mint during this period.